

Іван Вернидубов, к. ю. н.,

Світлана Белікова, к. ю. н.

Національна академія прокуратури України

ПРОКУРОР - СТОРОНА ОБВИНУВАЧЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ

Ivan Vernydubov, PhD in law,

Svitlana Belikova, PhD in law

The National Academy of the Prosecutor's Office, Ukraine

PROSECUTOR AS A CHARGE PARTY: PROBLEMATIC ISSUES OF SUBMISSION AND PROTECTION OF CIVIL ACTIONS

This article is dedicated to protection of property rights of a citizen or a state that were violated as a result of a criminal offense. These property rights are protected by a prosecutor in the cases provided by law, since a prosecutor has the right to represent their interests in court. The article outlines the issues of public prosecutor as charge parties in criminal proceedings, drew attention to feasibility of establishing a group of prosecutors in order to maintain both the public prosecution and civil action. Additionally, the article contains a lot of concepts and definitions, such as for example prosecution, public prosecutor, defendant, civil claim, civil action, civil plaintiff and defendant. The whole article is directed to the problematic issues regarding protection of civil actions arising in the course of criminal proceedings and ways of resolving them.

Key words: prosecutor, public prosecution, criminal proceedings, civil action, civil plaintiff, civil defendant.

Актуальність теми. Питання обвинувачення взагалі і державного обвинувачення зокрема завжди перебувають у центрі уваги юристів – як теоретиків, так і практиків. Проблеми обвинувачення є одними з центральних в науці кримінально-процесуального права.

Обвинувачення – одне з давніших і найбільш значущих процесуальних явищ. Воно фактично сприяло виникненню самого кримінального судочинства, яке знадобилося для того, щоб судити про вину конкретної особи у забороненому, злочинному діянні. Судочинство розвивалось у ході вирішення обвинувачення з боку одних громадян стосовно інших, а потім – від імені держави. Для теорії і практики кримінального судочинства поняття «обвинувачення» має особливе значення, оскільки як одна з центральних процесуальних категорій впливає на розв'язання цілого комплексу питань. незважаючи на це, поняття і суть обвинувачення у юридичній літературі висвітлено недостатньо.

Діяльність прокурора пов'язують з підтриманням державного обвинувачення, оскільки саме прокурор наділений такими повноваженнями. Але, окрім державного обвинувачення на прокурора покладено виконання і інших функцій, таких як представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом України «Про прокуратуру» (ст.2)¹. Невипадково вказаний закон (у новій редакції від 14.10.2014 р.) запровадив ще одну процесуальну форму представництва прокурора – подача цивільного позову під час кримінального провадження. Тому до повноважень прокурора, як державного обвинувача, входить ще цивільно-правовий захист майнових прав потерпілої особи від кримінального правопорушення.

Водночас, з прийняттям нового Закону України «Про прокуратуру» виникла низка проблемних питань з приводу захисту цивільного позову у кримінальному провадженні, що стало предметом тривалих дискусій.

Стан наукової розробки. Діяльність прокурора як державного обвинувача висвітлювали в

¹ Закон про прокуратуру 2014. Газета Закон.Бізнес, 41–44, 1083–1086.

широкому аспекті такі вчені, як С.Альперт, В.Маляренко, С.Мельник, А.Молдован, М.Полянський, В.Савицький, І.Фойницький, М.Шифман та інші.

Наукові положення щодо представницької діяльності прокурора досліджувало у різні часи багато вчених, серед яких є О.Агеєв, С.Бичкова, К.Гусаров, Т.Дунас, В.Комаров, М.Косюта, М.Руденко, М.Стефанчук, С.Чорнооченко, М.Штефан та інші.

Метою дослідження є визначення проблемних питань щодо захисту цивільного позову державним обвинувачем у кримінальному судочинстві та шляхи їх вирішення.

Вклад основного матеріалу. Будучи єдиною за своєю природою процесуальною функцією, обвинувачення не єдине за своїми суб'єктами. Залежно від того, від кого воно виходить, розрізняють державне обвинувачення, громадське і приватне, яке здійснюється потерпілим. Кожний з цих видів обвинувачення має свої особливості, які визначаються в основному процесуальним становищем і безпосередніми інтересами суб'єктів обвинувачення.

На наше бачення види обвинувачення пов'язані з цілями правосуддя, яке покликане забезпечити охорону інтересів держави в цілому, прав і законних інтересів громадян. зазначені види обвинувачення перебувають у певному співвідношенні, а в деяких випадках і залежать одне від одного. Ці види не протистоять одне одному, навпаки, всі вони служать загальним завданням – законності і правопорядку. Державне обвинувачення покликане забезпечити захист не лише інтересів держави, від імені якої воно здійснюється, а й прав та законних інтересів громадян. У свою чергу громадське обвинувачення пов'язане з державним обвинуваченням і сприяє реалізації завдань, які стоять перед ним. Приватне обвинувачення ніколи не було і не є чужим інтересам держави і суспільства.

Суб'єктом державного обвинувачення, як це випливає з вимог ст. 36 КПК України, – є прокурор, а суб'єктом приватного обвинувачення – потерпілий (ст.427 КПК).

Враховуючи види та суб'єкти державного обвинувачення, головне місце належить все-таки державному обвинуваченню. Це пояснюється тим, що уповноваженим на те органом нашої держави належить провідна роль у боротьбі з кримінальними правопорушеннями та у запобіганні їм. Саме через дане твердження державне обвинувачення становить необхідний елемент кримінального судочинства, оскільки його інші види можуть мати або зовсім не мати місце у кримінальному провадженні.

Важко собі уявити так зване обвинувачення без захисту майнових прав потерпілої особи (громадянина або держави), якого також представляє в суді прокурор, як державний обвинувач, тільки в дещо іншому ракурсі, – підтриманні цивільного позову.

Виникає питання, – що є спільного між трактуванням понять «обвинувачення» і «позов», а також чим вони відрізняються? Протягом багатьох десятиліть вироблялася судова практика, яка внесла відповідні корективи як в науку, так і у практичну діяльність юристів-правозахисників. Розробці цієї проблеми приділили пильну увагу ряд вчених, думки яких використовуються в науці і сьогодні. Підійдемо поближче до розгляду цього питання.

На початку ХХ ст. більшість процесуалістів ставили знак рівності між обвинуваченням і кримінальним переслідуванням, тлумачили їх як кримінальний (публічний) позов, розуміючи під цим «вимогу судового визнання належного державі права покарання»¹. Причому багато з них, наприклад М.М.Полянський, відрізняли поняття кримінального позову в матеріальному і формальному значеннях. Він визнавав обвинувачення кримінальним позовом, і визначив його як «двигун процесу і суб'єктивне ствердження винності особи в злочині, який їй приписують»².

У той же час переважна більшість сучасних процесуалістів відхиляють дану концепцію посилаючись на те, що національне законодавство ніколи не розглядало обвинувачення як різновид позову, оскільки між обвинуваченням і цивільним позовом є відмінності. Аналогічної точки зору дотримувався І.Я.Фойницький, який зауважував, що «відмінність їх за змістом визначається тим, що цивільна справа за своєю природою є приватна і громадська, а справа кримінальна – публічна й індивідуальна. Звідси особливості якості обвинувачення, з одного боку – його публічність, суспільність, з другого – його індивідуальність»³.

І дійсно, внаслідок своєї публічності обвинувачення належить державі і визначається

¹ Маляренко, В.Т., Вернидубов, І.В. (2001). *Прокурор у кримінальному судочинстві. деякі проблеми та шляхи їх вирішення*. Київ: Юрінком Інтер, 98.

² Полянський, Н.Н. (1927). *Очерки общей теории уголовного процесса*. Москва, 110–125.

³ Фойницький, І.Я. (1987). *Курс уголовного судопроизводства*. Санкт-Петербург, 6.

публічними інтересами, а не приватними. Звідси впливає його самостійність і незалежність. Звідси – самостійність і незалежність обвинувачення, що означає таку його побудову, за якої воно здійснюється тільки за волею державної обвинувальної влади і не залежить ні від приватного інтересу, ні від іншої влади, яка існує у державі, крім обвинувальної. Незалежність державного обвинувачення означає право і обов'язок прокурора в обвинувальній діяльності керуватися виключно твердами правилами закону і загальнодержавними інтересами, не підкоряючись ніякому іншому впливові.

Враховуючи індивідуальні особливості обвинувачення воно спрямоване на конкретну особу, щодо якої суду пропонується встановити винність і визначити відповідне покарання. Обвинувачення не переходить на інших осіб і припиняється зі смертю винного. Це означає, що обвинувачення обмежується даною особою, має суворо індивідуальний характер і неможливе без конкретної фізичної особи. Закон забороняє суду поширювати дослідження на осіб, не притягнутих обвинуваченням до відповідальності.

Крім зазначених відмінностей за змістом, між обвинуваченням і цивільним позовом існують відмінності за формою з огляду на істотні особливості становища обвинувача й обвинуваченого в порівнянні зі становищем позивача і відповідача.

Одним з прихильників процесуальної форми діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення виступає С.А.Альперт, який розуміє її як діяльність, яка може значно вплинути і впливає на долю звинувачення як в цілому, так в тій чи іншій її частині¹.

Прокурору як державному обвинувачу, впродовж тривалого часу, приділяється особлива увага. «Немає жодної стадії кримінального процесу, в якій прокурор не приймав би участі. Це – єдиний учасник кримінального процесу, діяльність якого розвивається з моменту порушення кримінальної справи протягом усього його руху аж до стадій, де перевіряється законність і обґрунтованість вироків, що вступили в законну силу»². У тому числі прокурор наділений правом пред'явлення цивільного позову, якщо з яких-небудь причин він не заявлявся потерпілою особою.

Розгляд цивільного позову разом з кримінальною справою економить час і кошти суду, учасників процесу, оскільки виключається необхідність розгляду однієї і тої самої справи двічі: перший раз – у зв'язку з обвинуваченням, пред'явленим підсудному, другий раз – у зв'язку з цивільним позовом. Розгляд цивільного позову одночасно з кримінальною справою (на сьогодні – провадженням) полегшує позивачеві можливість доводити як наявність шкоди, так і розмір шкоди, заподіяної злочином. Їх спільний розгляд допускається лише в тих випадках, коли цей позов впливає з факту злочину, коли майновий збиток, що становить предмет позову, безпосередньо заподіяно злочином³.

Що розуміється під позовом у кримінальному судочинстві? На наш погляд це насамперед звернення у процесуальній формі до суду за захистом порушеного права, вчиненого в результаті неправомірних дій іншої особи, до якого пред'являються вимоги майнового чи іншого матеріального характеру.

Сторонами в цивільному позові є: цивільний позивач – особа, на захист порушених, оспорюваних і невизначених прав якого відкривається провадження у справі в суді; цивільний відповідач – особа, яка вступає у процес на вимогу позивача за порушення його прав⁴.

Проведемо паралель між державним обвинувачем – обвинуваченим і цивільним позивачем – цивільним відповідачем.

Прокурор – сторона обвинувачення. Дане питання постійно перебуває у колі наукових інтересів, зокрема, таких науковців, як С.А.Альперт, М.С.Строгович та інших. Розглядаючи визначення поняття «прокурор», яке закріплене у п.15 ст. 3 КПК України, можна зазначити, що під ним розуміється особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 17 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень⁵. Однак, прокурор у кримінальному провадженні є процесуальною фігурою і його діяльність напряму пов'язана з процесуальною діяльністю, яка

¹ Альперт, С.А. (1974). *Обвинение в советском уголовном процессе*. Харьков, 27.

² Альшевский, Т.В., Бородин, С.В., Гуткий, И.М., Перлов, И.Д., Петренко, В.М. (1968). *Советский уголовный процесс. Возбуждение уголовного дела и предварительное расследование: учебн.пособие*. Москва, 76.

³ Шпилев, В.Н. (1974). *Содержание и формы уголовного судопроизводства*. Москва, 61.

⁴ Фурса, С.Я. (2009). *Цивільний процес України. Академічний курс: підручник*. Київ:Юрінком Інтер, 458-459.

⁵ *Кримінальний процесуальний кодекс України 2013* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 9–10, 11–12, 13, 88.

відповідає кожному етапу кримінального провадження (порушення, розслідування, судовий розгляд). Так, підтримуючи державне обвинувачення, процесуальна діяльність прокурора полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Фактично національне законодавство України ставить знак рівності між поняттям «прокурор» як процесуальною фігурою та поняттям «прокурор» у значенні організаційному, тобто як посадова особа органів прокуратури¹.

Але прокурор у кримінальному провадженні відрізняється від інших його учасників оскільки має певні процесуальні особистості, особливо на стадії судового розгляду. Таку позицію займають В.В.Долежан і Ю.С.Полянський, акцентуючи увагу на тому, що прокурор зобов'язаний вживати заходів з виконання вимог про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справи та постановлення судових рішень, що базуються на законі².

Сутність діяльності прокурора на стадії судового розгляду полягає в підтриманні державного обвинувачення. Прокурор представляє державу, яка бере на себе зобов'язання забезпечити права людини як окремої особи та як члена суспільства³.

До сторони обвинувачення, крім прокурора, згідно із п. 19 ч.1 ст. 3 КПК України, відносяться слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках встановлених Кодексом. Хоча, слід зауважити, що у п. 25 ч.1 ст. 3 КПК, як і у главі 3 КПК, потерпілого, його представника та законного представника не віднесено до сторони обвинувачення. Це пояснюється тим, що за загальним правилом, потерпілий не є стороною кримінального провадження. Права сторони обвинувачення потерпілий набуває лише у судовому провадженні у випадку, коли він погодиться підтримувати обвинувачення після відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення.

У кримінальному судочинстві прокурор виконує функцію державного обвинувачення. За поглядом вченого В.М.Шпильова дана функція з'являється після віддання обвинуваченого до суду⁴. Такої ж позиції, ще раніше, дотримувався і М.Л.Шифман, який стверджував, що «державне обвинувачення починається з моменту пред'явлення кримінального позову»⁵, тобто з моменту направлення прокурором кримінального провадження із затвердженим обвинувальним висновком до суду для вирішення питання про можливість віддання обвинуваченого до суду. Хоча чинне Національне законодавство не ставить виникнення державного обвинувачення у залежність від акту віддання обвинуваченого до суду, оскільки винесенням постанови (ухвали) про віддання обвинуваченого до суду вирішується тільки питання про можливість судити цю особу. Тим не менш, прокурор вже є державним обвинувачем у справі, в якій вирішується питання про віддання обвинуваченого до суду і саме суд приймає рішення про необхідність участі прокурора у судовому розгляді, тобто в якості державного обвинувача.

Таким чином, державне обвинувачення формується до розгляду кримінального провадження в суді і прокурор стає державним обвинувачем саме в цей період.

Сформулювавши по суті державне обвинувачення щодо конкретної особи, прокурор приходить у судове засідання з метою його підтримати. Відтак і виникло поняття «підтримання державного обвинувачення». Інакше кажучи, сукупність дій прокурора з відстоювання перед судом висновку про винність підсудного прийнято називати «державним обвинуваченням».

Стосовно значимості та важливості вказаної функції досить вдало зауважує Л.Р.Грицаєнко, підкреслюючи, що підтримання державного обвинувачення – це концептуально самостійна, найважливіша функція прокуратури, яка виражається в її «обвинувальній владі» в процесі здійснення судом правосуддя, побудованого на цінностях процесуального законодавства, і таких процедур, які забезпечують законність і обґрунтованість вироку суду. І хоча прокуратура і суд незалежні одне від одного, «прокуратура в особі державного обвинувача суттєво сприяє реальному

¹ Марчук, Н. (2012). Щодо визначення поняття «прокурор» в кримінальному провадженні. *Вісник прокуратури*, 8, 5.

² Долежан, В., Полянський, Ю. (2003). Вимоги до прокурорів – обвинувачів у світлі рекомендацій Ради Європи. *Вісник прокуратури*, 12, 12-13.

³ Грицаєнко, Л.Р. (2009). *Прокурорська діяльність в Україні в світлі сучасного світового досвіду*. Вінниця: ДВ «ДКФ», 518.

⁴ Шпилев, В.Н. (1974). *Содержание и формы уголовного судопроизводства*. Москва, 61.

⁵ Шифман, М.Л. (1948). *Прокурор в уголовном процессе*. Москва, 33.

здійсненню судової влади» і в кінцевому підсумку – здійсненню правосуддя, яке базується на доказах, досліджених у судовому засіданні¹.

Враховуючи послідовність викладеного, ми приходимо до висновку, що державним обвинувачем може бути особа, яка порушила кримінальне переслідування або інша особа, яка вступила у процес його підтримання. Суб'єктом державного обвинувачення є прокурор, який відповідно до ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК України), в межах своєї компетенції може особисто виступати обвинувачем в тому чи іншому кримінальному провадженні.

Державному обвинувачу належить вирішальна роль у кримінальному судочинстві. Закон уповноважує прокурора, який має певні права та обов'язки в судовому процесі, брати участь у судових дебатах, в яких він висловлює і обґрунтовує свою обвинувальну позицію з усіх питань, що стосуються вирішення справи по суті: винності підсудного, кваліфікації його дій, міри покарання, розгляду цивільної позову та інше.

Протягом багатьох років вчені-процесуалісти (В.І.Басков, Т.М.Маляренко, М.М.Михеєнко, І.Д.Перлов, В.М.Савицький, М.С.Строгович, В.П.Шибіко, В.І.Шишкін, М.Л.Шифман та інші) ведуть дискусії щодо ролі і місця прокурора в суді. Фактично їх погляди сходяться в одному, – в судовому засіданні прокурор, як сторона обвинувачення, покликаний тільки підтримувати державне обвинувачення і свою обвинувальну функцію він зобов'язаний виконувати суворо дотримуючись закону. У цьому відношенні дуже цікавим видається висловлення В.П.Шибіко з приводу того, що ніхто і ніколи, крім прокурора, ні за яких умов не має права здійснювати дану функцію².

У протилежному статусі перебуває інша особа – обвинувачений, тобто та особа, щодо якої обвинувальний акт в інкримінованому йому кримінальному правопорушенні переданий до суду (ст. 42 КПК України). Відмінність між прокурором – державним обвинувачем і обвинуваченим (підсудним на стадії розгляду кримінального провадження в суді) полягає в тому, що останній вибудовує позицію свого захисту в суді, а прокурор – обвинувачення.

Не менш актуальною, особливо в умовах сьогодення, назриває проблема захисту майнових прав потерпілого від кримінального правопорушення особи, якій завдано майнові (матеріальні) збитки, а також моральну шкоду. У зв'язку з цим вчені й правозахисники ведуть постійну дискусію з приводу цивільного позову в кримінальному провадженні та його ролі. Одні пропонують взагалі відмовитися від нього, інші вважають за необхідне розширити сферу його дій. Однак, тим не менш всі їхні аргументи зводяться воедино - захист прав цивільного позивача, яким є потерпілий, як фізична особа, так і юридична особа, тобто держава в особі державних органів (наприклад, у разі порушення економічних інтересів держави).

Якщо дослідити поняття позову, то ми бачимо, що воно виникло від латинського слова *action* – позовна вимога³. На сьогодні переважно в усіх країнах світу збереглося і існує поняття «позовна вимога», яке покладено в основу позову. Позов у кримінальному судочинстві за його структурою та формою (ст. 128 КПК України) практично нічим не відрізняється від позову, пред'явленого в порядку цивільного, господарського чи адміністративного судочинства. Єдиною відмінністю є наявність їх видів, таких як наприклад: позови про присудження (виконавчі – *actiones cum condemnatione*), про визнання (установчі – *actiones condemnatione*), перетворювальні (про конститутивні рішення)⁴.

Так, позови про присудження пред'являються у разі відновлення порушеного права та усунення наслідків правопорушення – це суми, що підлягають стягненню в якості аліментів, позики, відшкодування збитків тощо.

Позови про визнання пред'являються для усунення спору між сторонами шляхом внесення ясності щодо існуючих між ними правовідносин. Суд же своїм рішенням або підтверджує наявність такого права, або затверджує його відсутність. До такого виду позовів можна віднести позови про визнання права власності на рухоме і нерухоме майно, авторське право на будь-який твір.

¹ Грицаєнко, Л.Р. (2009). *Прокурорська діяльність в Україні в світлі сучасного світового досвіду*. Вінниця: ДВ «ДКФ», 519.

² Шибіко, В.П. (1990). *Повага до суду як обов'язок учасників судового розгляду справи. Сучасні проблеми держави і права*. Київ, 148.

³ Штефан, М.Й. (2005). *Цивільне процесуальне право України: академічний курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.* Київ: Хрінком Інтер, 320.

⁴ Гурвич, М.А. (1981). *Учение об иске*. Москва, 21-34.

Перетворювальні позови – вони як правило спрямовані насамперед на зміну або припинення будь-яких правовідносин. Такі позови зустрічаються у різних галузях права, наприклад, сімейному праві – виділення частини зі спільного майна.

У кримінальному процесі предмет цивільного позову набагато обмежений, оскільки в його основі лежить наявність матеріальної (моральної) шкоди. Така шкода заподіяна потерпілій особі лише тільки в одному випадку – в результаті вчиненого щодо нього кримінального правопорушення або іншого суспільно-небезпечного діяння.

Вчені-процесуалісти, акцентуючи увагу на юридичній природі виникнення такого роду позовів, дали визначення поняттю майнової шкоди (збитків) у кримінальному процесі. А саме, – це наслідки кримінального правопорушення або іншого суспільно-небезпечного діяння або незаконного рішення, дії чи бездіяльності правоохоронного чи судового органу, які мають вартісну форму і полягають у безпосередньому обмеженні матеріального блага особи, викраденні, пошкодженні, знищенні майна, в схильності особи яким або додатковим майновим витратам на лікування, протезування, сторонній догляд, поховання, а також втрат особами, які перебували на утриманні померлого, його заробітків¹.

Таким чином, захист майнових прав потерпілого здійснюється за допомогою подачі позовної заяви у кримінальному провадженні, після чого він набуває статусу цивільного позивача (ст. 61 КПК України). Винна у вчиненні кримінального правопорушення особа (обвинувачений) з моменту пред'явлення йому цивільного позову визнається у встановленому ст. 62 КПК України порядку цивільним відповідачем і несе цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну його злочинними діями.

Отже, слід підкреслити, що в кожному позові є сторони, без яких даний процесуальний документ не матиме юридичної сили. Сторонами цивільного позову, як у цивільному процесі, так і в кримінальному, виступають цивільний позивач та цивільний відповідач.

У кримінальному провадженні, на нашу думку, цивільним позивачем завжди є потерпілий, – особа, яка звернулася до суду за захистом своїх інтересів шляхом подачі виключно процесуального документа – це позовної заяви. Цивільний відповідач – це особа (обвинувачений), яка на думку цивільного позивача порушила його майнові чи інші суб'єктивні права.

У даному випадку дуже важливим є такий аргумент, що відповідач виникає в кримінальному процесі тільки тоді, коли до нього пред'явлено позовні вимоги, викладені у письмовому вигляді і мають певну процесуальну форму. При наявності вказаних умов обвинуваченого можна визнати цивільним відповідачем і покласти на нього відповідальність за скоєне ним кримінальне правопорушення.

Дотримання процесуальної форми позовної заяви у кримінальному провадженні є дуже необхідним і від цієї законодавчої вимоги (ст.128 КПК України) відійти неможливо, оскільки суд може прийняти негативне рішення: відмовити у задоволенні цивільного позову або залишити його без розгляду незважаючи на те, що вина обвинуваченого повністю доведена і знайшла своє підтвердження в ході судового розгляду кримінального провадження.

Крім того, позов повинен мати відповідну структуру, що складається з чотирьох основних його частин: вступної, описової, мотивувальної та резолютивної. Такі вимоги передбачені ст. 119 Цивільного процесуального кодексу України², до яких нас відсилає ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України.

Враховуючи, що на сьогоднішній день Національне законодавство України удосконалено, прокурору необхідно дуже відповідально підійти до питання збору доказової бази з метою доведення наявності заподіяння майнової шкоди потерпілому. В іншому випадку суд може залишити позов без розгляду або не задовольнити його або задовольнить частково, тобто в частині зібраних доказів. З цим часто і виникають проблеми.

Наступним проблемним питанням щодо пред'явлення цивільного позову є обґрунтування підстав представництва, передбаченого ст. 128 КПК та ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», оскільки таку діяльність прокурор може здійснювати виключно після підтвердження для цього

¹ Блажівський, Є.М., Якимчук, М.К., Козьяков, І.М., Туркот, М.С. та ін. (2014). *Підтримання прокурором державного обвинувачення: підручник* [для студентів вищих юридичних навчальних закладів]. Київ: Національна академія прокуратури України, 227.

² *Цивільний процесуальний кодекс України 2004* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 40–41, 42, 492.

підстав. Але у діючому процесуальному законодавстві відсутня правова регламентація обґрунтування підстав представництва, а також невизначена сама процедура такого підтвердження, внаслідок чого склалася неоднозначна судова практика.

У зв'язку з неурегульованістю цього питання на законодавчому рівні прокурорська практика пішла шляхом обґрунтування підстав для представництва безпосередньо у поданому позові¹.

Таким чином, ми доходимо висновку про те, щоб скласти своєчасно (у період досудового розслідування), законодавчо правильну (засновану на законі) та об'єктивну (підтверджену доказами) позовну заяву у кримінальному провадженні, а також підтвердити в суді факти, які викладені у позовних вимогах, є доцільним запровадити участь у кримінальному судочинстві групи прокурорів.

Дана група прокурорів може складатися з двох або трьох прокурорів, з яких одні (залежно від складності кримінального провадження) будуть підтримувати державне обвинувачення в частині доведення вини обвинуваченого, а інші – у частині доведення та підтримання цивільного позову, а також збором всіх необхідних доказів у разі його пред'явлення поза межами кримінального провадження (наприклад, у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві).

Створення групи прокурорів та їх участь у кримінальному судочинстві дозволить не тільки позбутися багатьох проблемних питань щодо цивільного позову, але й швидко відновити порушене майнове право громадянина або держави у кримінальному провадженні.

References

1. Alpert, S.A. (1974). *Obvynenye v sovetskom uholovnom protsesse*. Kharkov.
2. Alshevskiy, T.V., Borodyn, S.V., Hutkyi, Y.M., Perlov, Y.D., Petrenko, V.M. (1968). *Sovetskiy uholovniy protsess. Vozbuzhdenye uholovnoho dela y predvartelnoe rassledovanye: uchebn.posobyе*. Moskva.
3. Blazhivskiy, Ie.M., Yakymchuk, M.K., Koziakov, I.M., Turkot, M.S. ta in. (2014). *Pidtrymanna prokurorom derzhavnoho obvynuvachennia: pidruchnyk [dlia studentiv vyshchyykh yurydychnykh navchalnykh zakladiv]*. Kyiv: Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy.
4. Dolezhan, V., Polianskyi, Iu. (2003). Vymohy do prokuroriv – obvynuvachiv u svitli rekomendatsii Rady Yevropy. *Visnyk prokuratury*, 12, 12-13.
5. Foynytskyi, Y.Ia. (1987). *Kurs uholovnoho sudoprozyvodstva*. Sankt-Peterburgh.
6. Fursa S.Ia. (2009). *Tsyvilnyi protses Ukrainy*. Akademichniy kurs:Pidruchnyk.Kyiv:Iurinkom Inter.
7. Hrytsaienko, L.R. (2009). *Prokurorska diialnist v Ukraini v svitli suchasnoho svitovoho dosvidu*. Vinnytsia: DV «DKF».
8. Hurvych, M.A. (1981). *Uchenye ob yske*. Moskva.
9. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy 2013* (Verkhovna Rada Ukrainy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 9–10, 11–12, 13, 88.
10. Maliarenko, V.T., Vernydubov, I.V. (2001). *Prokuror u kryminalnomu sudochynstvi. deiaki problemy ta shliakhy yikh vyrishennia*. Kyiv: Iurinkom Inter.
11. Marchuk, N. (2012). Shchodo vyznachennia poniattia «prokuror» v kryminalnomu provadzhenni. *Visnyk prokuratury*, 8, 5.
12. Polianskyi, N.N. (1927). *Ocherky obshchei teoryy uholovnoho protsessa*. Moskva.
13. Riabenko, H. (2015). Problemni pytannia predstavnytskoi diialnosti viiskovykh prokuroriv u zv'iazku z novelamy v zakonodavstvi. *Visnyk prokuratury*, 11, 26.
14. Shpylev, V.N. (1974). *Soderzhanye y formu uholovnoho sudoprozyvodstva*. Moskva.
15. Shtefan, M.I. (2005). *Tsyvilne protsesualne pravo Ukrainy: akademichniy kurs: pidruch. dlia stud.yuryd.spets.vyshch.navch.zakl.* Kyiv: Khrinkom Inter.
16. Shybiko, V.P. (1990). *Povaha do sudu yak obov'iazok uchasnykiv sudovoho rozghliadu spravy. Suchasni problemy derzhavy i prava*. Kyiv.
17. Shyfman, M.L. (1948). *Prokuror v uholovnom protsesse*. Moskva.
18. *Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy 2004* (Verkhovna Rada Ukrainy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40–41, 42, 492.
19. *Zakon pro prokuraturu 2014*. *Hazeta Zakon. Biznes*, 41–44, 1083–1086.

¹ Рябенко, Г. (2015). Проблемні питання представницької діяльності військових прокурорів у зв'язку з новелами в законодавстві. *Вісник прокуратури*, 11, 26.